

Nationella minoriteter

DELAKTIGHET - INFLYTANDE - SAMRÅD

Förord

I Sverige är judar, romer, samer (även urfolk), sverige-finnsar och tornedalingar erkända som nationella minoriteter. Erkända minoritetsspråk är jiddisch, finska, meänkieli, romani chib och samiska.

I minoritetslagen fastslås att kommuner, regioner och statliga myndigheter är skyldiga att ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna. Samråden ska ske genom en strukturerad dialog. Inflytande och samråd med barn och unga ska särskilt främjas.

Inflytande och delaktighet är grundläggande principer som har sin grund i Europarådets minoritetskonventioner och andra internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter. Att stärka de nationella minoriteternas inflytande är en del av den svenska minoritetspolitiken.

I den här broschyren kan du läsa om hur representanter för nationella minoriteter, myndighetsföreträdare och forskare ser på frågor om inflytande, delaktighet och samråd.

SVEN-ERIK ÖSTERBERG

Landshövding
Länsstyrelsen Stockholm

ANJA TAUBE

Kanslichef
Sametinget

Det är en mänsklig rättighet att delta i frågor och beslut som berör en själv

Delaktighet och inflytande är grundläggande principer i Europarådets konventioner för minoriteter och ett huvudmål i den svenska minoritetspolitiken. Dessutom är det en rättighet i minoritetslagens allmänna bestämmelser som ska genomsyra allt minoritetsarbete. Sedan 2019 har bestämmelserna om delaktighet och inflytande i minoritetslagen stärkts.

- **DET ÄR EN** mänsklig rättighet att delta i frågor och beslut som berör en själv. I arbetet med mänskliga rättigheter finns ett antal principer som ska prägla arbetet, säger Elisabeth Abiri, senior advisor på Emerga Institute som arbetar med att utvärdera, utbilda och stödja offentlig sektor i arbetet med mänskliga rättigheter i praktiken.

FÖRENTA NATIONERNAS RÄTTIGHETSPRINCIPER SOM Elisabeth Abiri berättar om handlar om *hur* vi ska arbeta med mänskliga rättigheter. Utöver delaktighet ska icke-diskriminering, jämlikhet, inkludering, transparens och ansvar prägla arbetet. Dessa principer är centrala eftersom ändamålet inte kan helga vilka medel som helst. Till exempel fick barn som talade meänkieli under första halvan av 1900-talet enbart undervisning på svenska samtidigt som de straffades om de använde sitt modersmål i skolan. Detta sätt att uppfylla rätten till utbildning är inte förenligt med mänskliga rättigheters utgångspunkter om att alla människor är lika i värdighet och rättigheter.

LAGEN OM NATIONELLA MINORITETER och minoritetsspråk, minoritetslagen bestämmer att förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna.

- Det räcker inte bara med delaktighet. Man får inte glömma inkludering som är ett viktigt komplement till delaktighet och för det krävs kunskap, menar Elisabeth Abiri.

INKLUDERING HANDLAR OM ATT ha kunskap om de nationella minoriteternas situation och förutsättningar utifrån historia, kultur och livsvillkor.

- Oavsett vem man är, måste man som beslutsfattare hela tiden komma ihåg att inte bara fatta beslut som fungerar för en själv eller för majoriteten. Man behöver hela tiden fundera på hur olika individer och grupper kan påverkas och ha ett inkluderande förhållningsätt.

” *Enligt den nya lagen ska barnets egen röst höras för sig själv. Det handlar om att se barn som egna människor med egna åsikter.*

Att arbeta inkluderande är att ställa sig frågan, hur påverkar den här förändringen, organisationen eller det här beslutet de nationella minoriteterna. Att arbeta utan denna inkluderande rättighetsprincip innebär i praktiken att man skapar och återskapar organisationer och strukturer som diskriminerar och som inte är till för alla. Inkludering är därför nödvändig för att arbetet ska främja jämlikhet och icke-diskriminering.

FÖR ATT SAMRÅD SKA vara meningsfulla för minoriteten krävs ett reellt inflytande. I den förstärkta minoritetslagen står att förvaltningsmyndigheten ska föra en *strukturerad*

dialog med minoriteten och beakta deras synpunkter och behov i sitt beslutsfattande. Nyckeln till en strukturerad dialog är långsiktighet, förklarar Elisabeth Abiri.

– En strukturerad dialog är samråd med en långsiktighet. Det är en dialog där man inte alltid börjar om från början.

Långsiktigheten kan handla om en årsplanering för samråd där varje samråd lyfter ett specifikt tema som berör minoriteten, till exempel språk och modersmålsundervisning, kultur, förskola eller äldreomsorg. Årsplanen bör ta hänsyn till planerade aktiviteter som rör de nationella minoriteternas rättigheter i alla kommunens eller regionens verksamheter. Mellan samråden kan myndigheten bjuda in till en dialog om en ny fråga blir aktuell.

NÄR ELISABETH ABIRI BESKRIVER inflytande och delaktighet återkommer hon flera gånger till ordet tydlighet.

– Minoriteternas inflytande och kommunens handlingsutrymme och möjlighet till beslut måste alltid tydliggöras. Till exempel ska tjänstepersonernas roller och mandat vara klarlagt. Det är bra att vara tydlig med vilka frågor som kan delegeras och att alla frågor och åsikter inte kommer att kunna bli åtgärdade. Delaktighet är inte det samma som att det blir som samrådsdeltagarna vill.

Däremot, är det viktigt att minoriteten blir lyssnad på och att myndigheten tar med minoritetens synpunkter, reflekterar över dem och återkopplar. Det handlar både om transparens och ansvar.

– Minoriteten bör få veta vem som har ansvar och hur frågan följs upp. På nästa möte är det lämpligt att myndigheten redovisar frågans hantering och var frågan har hamnat.

Tydlighet gäller också samrådets organisering som datum för samråd, kallelser och minnesanteckningar.

FÖR ATT SAMRÅDEN SKA bli strukturerade krävs också ett mandat för de tjänstepersoner som deltar i samråden och politisk medverkan.

– Det bör vara personer som kan avkräva tid, teman eller frågor från andra förvaltningar, till exempel chefspersoner. Om minoriteterna upplever ett svagt mandat från tjänstepersonerna kan de kräva mer mandat till personen eller funktionen.

ENLIGT DEN FÖRSTÄRKTA MINORITETSLAGEN ska barn och ungas inflytande till samråd särskilt främjas. Skyldigheten har stärkts från 2020 i och med att barnkonventionen blivit svensk lag.

– Enligt den nya lagen ska barnets egen röst höras för sig själv. Det handlar om att se barn som egna människor med egna åsikter.

Ett sätt att ge barn och ungdomar inflytande är genom särskilda barn- och ungdomssamråd som planeras in i årsplanen.

HUR VET MAN ATT minoriteterna får det inflytande som krävs?

– Se över och utvärdera de samråd som varit och se vad de har resulterat i. Bjud in minoriteterna till en dialog om det, föreslår Elisabeth Abiri. ■

FÖRENTA NATIONERNAS RÄTTIGHETSPRINCIPER

- Icke-diskriminering
- Jämställdhet/jämlikhet
- Deltagande
- Inkludering
- Transparens
- Ansvarstagande

Lästips:

- Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk
- *En stärkt minoritetspolitik*, prop. 2017/18:199
- Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk
- Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter
- *Mänskliga rättigheter i styrning och ledning en inspirationsskrift* utgiven 2017 av SKR

ELISABETH ABIRI, senior advisor på Emerga Institute

VAD SÄGER MINORITETSLAGEN?

5 § Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor.

Samråd enligt första stycket ska ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndighetens beslutsfattande.

Kommuner, regioner och statliga myndigheter bör anpassa inflytandeformerna efter vad som är bäst i varje given situation och verksamhet. Det centrala är att nationella minoriteters synpunkter beaktas i olika beslutsprocesser.

MINORITETSLAGEN SÄGER OCKSÅ ATT:

5 b § Kommuner och regioner ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete.

På begäran ska kommuner och regioner lämna uppgifter till Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholm om vilka mål och riktlinjer som antagits för arbetet med nationella minoriteter.

Alla kommuner och regioner ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete, för samtliga nationella minoriteter. För att kunna göra det krävs samråd med minoriteterna och kartläggning av minoriteternas behov och önskemål. Innehållet i styrdokumentet ska anpassas efter lokala förhållanden. Målen och riktlinjerna kan gärna integreras i befintliga styrdokument om mänskliga rättigheter och demokrati.

www.minoritet.se

VAD INNEBÄR EN STRUKTURERAD DIALOG?

- I en strukturerad dialog karakteriseras relationen mellan myndighet och minoriteter av långsiktighet, återkommande möten och en hög grad av jämbördighet.
- Mötena ska ske på ett systematiskt och välplanerat sätt.
- Samråd bör genomföras när myndigheten tar initiativ som påverkar minoriteterna.
- Samrådsmötena bör ha en stående punkt på agendan som återkopplar till frågor som diskuterats vid tidigare möte.
- Arbetet med att hitta deltagare till samråden ska vara transparent.

Läs mer i [Nationella minoriteters rättigheter. En handbok för kommuner och regioner.](#)

NATIONELLA MINORITETER OM ETT BRA SAMRÅD

- Samråden är planerade i god tid och gärna utifrån en årsplan.
- Samråden har ett tydligt syfte.
- Deltagare med beslutsmandat är närvarande.
- Dagordning skickas ut i god tid.
- Det är möjligt att påverka dagordningen.
- Diskussionsprotokoll förs så att det är tydligt vem som sagt vad.
- Beslutsprocessen är transparent.
- Mötesdeltagarna får ekonomisk ersättning för sin medverkan.
- Samråden utvärderas i dialog med minoriteterna.

Läs mer i Länsstyrelsen och Sametingets rapport *Minoritetspolitikens utveckling år 2018, Inflytande och delaktighet – en fördjupning*. Rapporten hittar du här: <https://www.minoritet.se/5306>

KOD OCH DIALOG

Europeiska koden

Europarådet har tillsammans med civila samhället tagit fram ett verktyg för inflytande: *Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen*. Koden är en slags checklista för att stimulera till organisationers medverkan i offentliga beslutsprocesser. Den europeiska koden går att ladda ner från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF: <https://www.mucf.se/koden-ett-verktyg-inflytande>

Medverkansnivåer utifrån den europeiska koden:

Källa: Europarådets INGO-konferens, CONF/PLE(2009)CODE1

Guide för medborgardialog

Sveriges Kommuner och Regioner har utarbetat en dialogguide som ger stöd till kommuner och regioner i arbetet med att utveckla dialogen med medborgarna. Dialogguiden hittar du här: <https://skr.se/demokratiledningstyrning/medborgardialogdelaktighet/medborgardialog/dialogguiden.667.html>

Minoriteterna har deltagit från början och vi arbetar systematiskt med visionen

Barn- och utbildningsförvaltningen i Luleå kommun påbörjade hösten 2017 ett omfattande arbete med att ta fram en vision för nationella minoriteter i förskola och skola i samråd med nationella minoritetsrepresentanter – ett arbete som genomsyrats av öppenhet, transparens och tillit.

– Barn- och utbildningsnämnden gav skolchefen i uppdrag att ta fram en vision och strategi tillsammans med de nationella minoriteterna om hur vi systematiskt ska arbeta för nationella minoriteters rättigheter i förskola och skola, säger Viktoria Björklund, enhetschef på Luleå kommuns resurscentrum på barn- och ungdomsförvaltningen.

” Tidigare var samråden mer en envägsdialog, som ett informationsmöte. Nu sker samråden genom en strukturerad dialog.

BAKGRUNDEN TILL BESLUTET VAR minoritetslagens förstärkning om förskola på minoritetsspråk, som numera regleras i skollagen och kritik från de nationella minoriteterna mot kommunens tidigare arbetssätt.

– I början hade vi inget förtroende och ingen tillit mellan oss, minoriteterna och kommunen. Föräldrarna fick strida och kriga runt saker som egentligen borde varit självklara. Det fanns för lite kunskap och vilja i kommunen, säger Viktoria Björklund.

ARBETET MED VISIONEN BLEV en vändpunkt bort från kommunens tidigare sätt att arbeta med delaktighet och inflytande för nationella minoriteter. Alla önskemål och syn-

punkter från minoriteterna togs med i den nya visionen som senare beslutades politiskt.

– Minoriteterna har fått delta från början och vi har verkligen lyssnat på dem. De har fått inflytande och delaktighet på riktigt. Tidigare var samråden mer en envägsdialog, som ett informationsmöte. Nu sker samråden genom en strukturerad dialog, säger Anne-Mari Angeria, samordnare för arbetet i förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska i kommunen.

GRUNDEN I VISIONEN ÄR en sammanhållen plan för utveckling och främjande av språk, kultur och identitet från förskola till grundskola. En del av visionen är tanken om tvåspråkighet som kommunen döpt till *Språknod*.

– Språknoden innebär att barn ska ges möjlighet att bli funktionellt tvåspråkiga under hela skolsystemet. Vi erbjuder en tvåspråkig förskola med en övergång till grundskola med förstärkt modersmålsundervisning. Man ska kunna behålla sin tvåspråkighet under hela skoltiden, säger Viktoria Björklund.

DEN NYA TVÅSPRÅKIGA FÖRSKOLEAVDELNINGEN *Charlotten-dal* startade 2019 och erbjuder förskola på minoritetsspråk till *en väsentlig del*, enligt skollagen. I kommunen finns ett politiskt beslut som tolkat att *en väsentlig del* ska innebära att finska, meänkieli och samiska ska talas av personal på förskoleavdelningen mellan klockan 9–15 varje dag.

Men Viktoria Björklund vill inte bara lyfta fram den nya förskoleavdelningen som det mest betydelsefulla resultatet av visionsarbetet.

– Det viktigaste som samråden har lett till är visionsarbetet, det systematiska arbetssättet, möjligheten till uppföljning och tilliten från minoriteterna.

ANNE-MARI ANGERIA, samordnare för arbetet i förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska i kommunen

VIKTORIA BJÖRKLUND, enhetschef på Luleå kommuns resurscentrum på barn- och ungdomsförvaltningen

VISIONEN SOM INNEHÅLLER STRATEGIMÅL och handlingsplaner styr agendan och sätter strukturen på varje samrådsmöte. Som samrådsform har kommunen valt öppna samråd.

– Alla intresserade är välkomna på barn- och ungdomsförvaltningens samråd som annonseras i tidningen, sociala medier och via mejllista. Vi har mycket nöjda samrådsdeltagare som känner att de har fått vara med och påverka, säger Anne-Mari Angeria.

Formen för samråden är viktig, lägger Viktoria Björklund till.

– Formen får inte bli ett hinder så att deltagarna känner sig mindervärdiga. Vi har ett samtal som alla kan vara med i, inga frågor är dumma frågor. Vårt mötesklimat har varit en viktig framgångsfaktor.

EN ANNAN VIKTIG FRAMGÅNGSFAKTOR är politiskt deltagande.

– Det handlar om strategiska frågor som kräver politiska beslut. Vi har haft en mycket engagerad nämndordförande som skaffade sig kunskap om frågorna. Tjänstepersonerna kan inte ensamma hantera alla initiativ och frågor som kommer fram i samråden, säger Anne-Mari Angeria.

ÖPPENHET OCH TRANSPARENS i arbetsprocessen har skapat tillit. En vision utan en gemensam och öppen process blir inte framgångsrik, menar Viktoria Björklund. För transparensen skull läggs alla som någon gång varit på ett samrådsmöte till en mejllista, där både politiker och tjänstepersoner finns med.

– Vi skriver nyhetsbrev, gör uppdateringar och skickar alltid ut minnesanteckningar tillsammans med en uppdaterad vision. Informationen lägger vi ut i skolappar, på Facebook, Instagram och på kommunens hemsidor, säger Viktoria Björklund.

BÅDE ANNE-MARI ANGERIA OCH Viktoria Björklund vill framhålla minoritetsspråksforskaren och professorn Leena Huss medverkan i visionsarbetet och som kunskapskälla i samråden, men också hur mycket minoriteterna har motiverat kommunen till att bli bättre.

– Vi har sagt att vi vill bli bäst på det här och det med hjälp av minoriteterna. Vi kan inte bli det själva utan vi måste ta hjälp av minoriteterna för att inte tappa ambitionen. När yngre personer kom in i samrådet med ett starkt driv, en vilja att revitalisera minoritetsspråken och med kunskap om sina rättigheter hjälpte det oss mycket, säger Viktoria Björklund.

NÄR UTMANINGEN FRÅN BÖRJAN handlade om att få minoriteternas förtroende handlar det nu om att bibehålla deras förtroende och att inte slå sig till ro efter processen med Charlottendals etablering. Nu fortsätter visionsarbetet, men också arbetet med språknod.

– Nu drar den stora processen igång med att få övergången från förskola till grundskola utifrån språknoden. Barn som idag går på Charlottendal ska i framtiden kunna gå vidare med sin utveckling av språk, kultur och identitet i grundskolan, säger Viktoria Björklund. ■

VISIONEN I LULEÅ

Utdrag ur visionens långsiktiga mål:

- Arbetet med nationella minoriteters rättigheter är integrerat i hela styrkedjan, från politisk nivå till enhetsnivå.
- All personal inom BUF utbildas regelbundet om nationella minoriteter. Alla barn och elever får regelbunden utbildning och inspiration om nationella minoriteter genom hela skolsystemet
- Kompetensen i nationella minoritetsspråk bland anställda är hög. Och meriterande vid rekrytering.
- Uppföljning av kvalitet sker systematiskt på alla nivåer och vid regelbundna samråd.

Läs mer på <https://www.lulea.se/utbildning--forskola/modersmal-och-flersprakiga-barn-och-elever/tvasprakig-forskola.html>

*“Vi har sagt att vi vill bli bäst på det här
och det med hjälp av minoriteterna.”*

Vi sätter upp reglerna tillsammans med ungdomarna

Sedan 2017 har Gävle kommun haft dialogmöten med romska barn och ungdomar. Omdömena från de unga är positiva. "Man lär sig mycket", "det är en trygg plats" och "man får förebilder".

– Vi har dialog med romska barn och ungdomar genom det som vi kallar för study group, säger samhällsvägledaren Abedin Denaj.

STUDY GROUP ÄR ETT samarbete mellan Gävle kommun, Studieförbundet Vuxenskolan och Gävles romska förening. Tio söndagar per termin träffas romska barn och ungdomar på stadens bibliotek. En svensk- och engelsklärare deltar och Abedin Denaj själv. Den yngsta deltagaren är 6 år, den äldsta 14 år.

– Vi sätter upp reglerna tillsammans med ungdomarna. Det är viktigt att de känner sig trygga och som en del av gruppen.

HAN VISAR EN KORTFILM om study group som kommunen tagit fram. Deltagarna sitter i en cirkel. En stol "kungatronen" är avsedd för den som har ordet och ingen får avbryta, det handlar om respekt, förklarar han. Läraren deltar utanför cirkeln och går bara in i mitten för att förklara något.

ALLT BÖRJADE MED ATT Gävle kommun blev romsk utvecklingskommun 2016. Abedin Denaj intervjuade ett hundratal romer. Ett av de starkaste önskemålen från både unga och vuxna var en läxgrupp.

– När vi började jobba med romsk inkludering var det främst barn och unga som kom. De har varit mycket entusiastiska. De har hela tiden sagt vad de tycker och vad

de önskar, berättar Eeva Östberg, strateg som arbetar med nationella minoriteters rättigheter i kommunen.

KOMMUNEN HAR HAFT ANDRA dialoger med romska barn och unga också. Ett exempel var ett utbyte med Sydafrika, ett annat ett ungdomscafé med workshoppar.

– Man måste våga prova olika former för samråd men jag tror att det är bra att ha dialogen i samband med någon aktivitet som ungdomarna redan deltar i, säger hon.

– Och att anpassa samtalet till den aktiviteten. Barn och ungdomar vill inte bara sitta och prata, menar Abedin Denaj som tillsammans med inbjudna romska föreläsare blivit ungdomarnas förebilder.

– Nu är fler romska barn och unga öppna med sin identitet. Det är jättestort. Vi jobbar mycket med deras självförtroende, att de ska våga ta plats och kämpa för sina rättigheter.

MEN ATT KOMMA DIT är ett långsiktigt arbete, menar han.

– Att bygga tillit tar tid. Det är viktigt att vara pedagogisk, barnen får inte känna sig påhoppade.

DELTAGARNA HAR OFTA EGNA idéer och förslag som kommunen försöker att möta upp. Det senaste är ett samarbete med Medborgarskolan om psykisk ohälsa. Ett annat är vandringsutställningen "Idag är jag rom" om identitet, som Länsmuseet Gävleborg tagit fram tillsammans med ungdomarna.

– Det går faktiskt att ha möten som är roliga, seriösa och strukturerade på samma gång. Forma mötena utifrån lokala förutsättningar och ta kontakt med det romska civilsamhället och andra relevanta aktörer, tipsar Eeva Östberg. ■

ABEDIN DENAJ, samhällsväglare

EEVA ÖSTBERG, strateg

VAD SÄGER MINORITETSLAGEN OCH BARNKONVENTIONEN?

Barnkonventionen

Barn som tillhör en ursprungsbefolkning eller en minoritet har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion enligt artikel 30 i FN:s Barnkonvention. Konventionen är sedan år 2020 lag i Sverige och stärker barns mänskliga rättigheter i praktiken.

Minoritetslagen om barn och unga

4 § Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

5a § Förvaltningsmyndigheter ska särskilt främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar.

För att öka barn och ungas möjligheter till inflytande behöver myndigheterna bredda sina former för samråd och pröva nya vägar att nå de unga. Det kan ske genom att de unga söks upp i sin egen

miljö, till exempel i skolan, på fritidsgårdar, idrottsföreningar eller på sociala medier.

Lästips:

Barnkonventionen: <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>

Regeringens vägledning om tolkningen av barnkonventionen: <https://www.regeringen.se/4ac38b/contentassets/bbd8569231a2423b9326b5f74a836c33/bilaga-ds-2019-23.pdf>

Metoden *Unga direkt* för att lyssna på barn och unga: <https://www.barnombudsmannen.se/unga-direkt/>

Om inflytande och representation för unga: <https://www.mucf.se/inflytande-och-representation>

ELLEN LUNDGREN från Gällivare Finska klubb

Tillsammans blir vi starka och synliggjorda

I Gällivare kommun har samer, sverigefinnar och tornedalingar hittat bra former för samarbete. Kommunen är förvaltningsområde för finska, meänkieli och samiska och för arbetet finns sedan år 2000 en samrådsgrupp för minoritetsspråk direkt under kommunstyrelsen.

– Vi har aldrig haft några konflikter eller avundsjuka om medel, utrymme eller annat. Alla får synas och det blir lika för alla, säger Carola Johansson som representerar Gällivare sameförening.

Ellen Lundgren från Gällivare Finska klubb håller med.

– Vi har alltid kunnat stötta varandra, vi är ett bra team.

De har tillsammans med Per-Erik Tina från Gällivare Tornedalingars förening varit med i samrådsgruppen i cirka 10 år.

– Vi har känt varandra länge. Vi vet var vi har varandra och vi delar många åsikter, säger han.

DE ÄR TRE AV åtta minoritetsrepresentanter i kommunens samrådsgrupp. Deras roll är att bidra med kunnskap och erfarenhet till utformningen av kommunens verksamheter. I samrådsgruppen sitter även politiker från olika nämnder. Förvaltningar i kommunen och föreningar kan ansöka om medel för aktiviteter kopplat till finska, meänkieli och samiska. En av samrådsgruppens uppgifter är att fatta beslut om ansökningarna.

Minoritetsrepresentanterna i samrådsgruppen driver även egna frågor. En hjärtefråga som varit aktuell en längre tid är ett minoritetsspråksboende för äldre. Även om det är svårt att rekrytera personal som talar förvaltnings-språken kan de äldre tala med varandra är tanken.

– Men vi har också drivit igenom språkstödare i skolan och att personal inom äldreomsorgen får studera förvaltnings-språken på arbetstid, säger Carola Johansson.

ALLA TRE SER SAMARBETE mellan minoriteterna som en förutsättning för att driva igenom frågor om nationella minoriteters rättigheter i kommunen.

– Vi vill vara enade och visa att våra minoritetsgrupper finns. Tillsammans blir vi starka och synliggjorda. Vi vill till exempel att kommunen blir ännu bättre på information om de nationella minoriteternas rättigheter, säger Carola Johansson.

Alla minoritetsgrupper har inte alltid samma behov men det behöver inte vara ett problem. Till exempel stöttade minoritetsrepresentanterna etableringen av en ny förskola på meänkieli och finska eftersom det redan finns en samisk förskola i kommunen. Tidigare firades bara samefolkets dag, numera även tornedalingarnas dag och sverigefinnarnas dag.

– Man får inte vara egoistisk och bara tänka på sin egen minoritetsgrupp, menar Carola Johansson.

MINORITETSGRUPPERNA HAR LIKNANDE HISTORISKA erfarenheter och kulturer, något som varit positivt för samarbetet.

– Vi känner till våra minoritetsgruppers olika förutsättningar. Om en minoritetsgrupp har en stark åsikt i en fråga, stöttar vi den, säger Per-Erik Tina.

– Alla har vi fått jobba underifrån för att synas och höras, menar Carola Johansson.

ELLEN LUNDGREN TROR OCKSÅ att minoritetsgruppernas likheter har bidragit till det bra samarbetet.

– **REDAN FRÅN FÖRSTA** dagen kändes det jättebra. Vi kom varandra nära och förstod hur viktigt det är att samarbeta. Vi har liknande kulturer men visste ändå så lite om varandras historia.

”Vi pratar ihop oss och stämmer av så att vi kan ärendena bra.”

En bonus är, menar hon, att samarbetet i samrådsgruppen har stärkt hennes sverigefinska identitet.

TILLSAMMANS HAR DE BLIVIT en stark kraft mot kommunen när det har behövts. Erfarenheter har gjort att de är bättre pålästa om sina rättigheter och förberedda inför samrådsmötena.

– Vi får alla ärenden i förväg och kan läsa på hemma själva. Sen pratar vi ihop oss och stämmer av så att vi kan ärendena bra, säger Per-Erik Tina.

CAROLA JOHANSSON BERÄTTAR ATT det tidigare kunde hända att kommunen redan beslutat om frågor när de kom till samrådet.

– Då kände vi oss överkörda, vilket gjorde att vi blev ännu starkare tillsammans. Nu börjar vi få politikerna med oss och vi blir lyssnade på.

MINORITETSREPRESENTANTERNA SKICKAR SKRIVELSER OCH motskrivelser till kommunen, bevakar sina rättigheter och är aktiva.

– Vi kan ringa till varandra och stämna av frågor och se om vi är på samma våglängd. Man måste vara på hugget och påläst. Vi vill visa att det är bra med samråd och vi vill visa politikerna att det händer saker genom samråd, fortsätter hon.

FÖR ELLEN LUNDGREN ÄR ärlighet och öppenhet egenskaper som samrådsdeltagare bör ha.

– De som är med i en samrådsgrupp måste verkligen vara intresserade och positivt inställda, inte bara sitta där för att fylla en plats.

– Om man känner och respekterar varandra väl är det svårt att bli oeniga, tror Per-Erik Tina.

MEN VIKTIGAST AV ALLT är ändå att ha kul ihop mellan allvaret, menar Carola Johansson.

– Vi har så roligt ihop, det är nog därför det fungerar så bra. Vi kan småprata och svamla och är inte formella med varandra. Vi har gjort en del småresor tillsammans och det har också svetsat oss samman. Det är tur att vi har varandra. ■

SAMRÅDSGRUPPEN GÄLLIVARE

Syftet med samrådsgruppens verksamhet är:

- att tillföra den kommunala verksamheten minoritetsspråksgruppernas kunskaper och erfarenhet,
- att ge minoritetsspråksgrupperna möjlighet att påverka den kommunala verksamhetens utformning och innehåll, samt
- att sträva efter att så många som möjligt ges möjlighet att använda sitt minoritetsspråk.

Se kommunens styrdokumentet ”Uppdragsbeskrivning för samrådsgrupp minoritetsspråk” där även samrådets organisatoriska ställning, uppdrag och sammansättning regleras.

CAROLA JOHANSSON, Gällivare sameförening

PER-ERIK TINA, Gällivare Tornedalingars förening

VAD TYCKER DU?

FOTO: JOHAN JEPSSON

ELLA TURTA, f d ordförande i Sverigefinska ungdomsförbundet

FOTO: JOHAN JEPSSON

ERLAND KALDARAS, ordförande i Romska ungdomsförbundet

1. Vilka frågor om nationella minoriteters rättigheter är viktiga för ungdomar?

För unga sverigefinnar är rätten till sitt språk och makten över sin egen berättelse viktig. Skolan måste satsa hårdare på språkrevitalisering och bland annat säkerställa tillgången till behöriga lärare.

Alla frågor är viktiga, särskilt att romska ungdomar får vara delaktiga i det som berör dem, det som sägs om dem och att de ges inflytande till att påverka sin egen framtid.

2. Hur kan kommuner och regioner göra samråden tillgängliga och attraktiva för ungdomar?

Bjud inte bara in föreningsaktiva ungdomar och utforma samråden utifrån ungas villkor. Det kan kännas nervöst att gå på möte i kommunhuset. Då gäller det att tänka på lokaler, mötesstrukturer och tider som är bättre anpassade för ungdomars behov och intresse så att dialogen blir jämbördig.

Idag sker inte samrådsmötena på lika villkor. Samråden ligger på dagtid, det som sägs på mötena och underlag som skickas ut inför mötena är svåra att förstå. Man måste genomföra samråd på ungdomarnas villkor. Det ska vara kul att komma på samråd. Tar det tid att genomföra aktiviteter utifrån ungdomarnas önskemål, genomför andra aktiviteter under tiden så att de inte tappar intresset.

3. Hur kan kommuner och regioner arbeta med delaktighet och inflytande för ungdomar på andra sätt än genom samråd?

Använd dialogforum som redan finns i kommunen. Komplettera samråden med andra typer av informella och formella möten för att öka tilliten och för att förbättra samarbetet, till exempel workshops där unga själva får sätta dagordningen och lyfta de frågor som är viktiga för dem. Det är jätteviktigt att ungas tankar, idéer, perspektiv och förslag tas på allvar.

Bjud in till konferenser och aktiviteter som inte är direkta samråd som ett sätt att visa hur mycket kommunen har att erbjuda. Bjud in till möten som inte bara handlar om nationella minoritetsfrågor, till exempel klimatfrågan. Det som påverkar andra ungdomar påverkar också romska ungdomar.

FOTO: LENNART MASOKO

TALLI DAVID, ordförande i Judiska ungdomsförbundet

FOTO: SARA-ELVIRA KUHMUNEN

SANNA VANNAR, ordförande i Sáminuorra

FOTO: ANDRE LARSSON

HANNA AILI, ordförande i Met Nuoret

Alla frågor som berör unga är viktiga men alla nationella minoriteter har olika utmaningar och även olika intressen. För judiska ungdomar är kulturfrågor viktiga, tyvärr också säkerhet och trygghet.

Samråden bör vara mer riktade mot unga. Exempelvis kan samråden göras separat med ungdomsförbunden där vi ungdomar kan lyfta våra egna frågor och funderingar.

Jag tror det är viktigt att bjuda in till andra typer av möten eller att anordna en plattform där ungdomar kan mötas och diskutera. Jag tror många ungdomar bara vill känna sig hörda, och ett sätt att göra det är att gå ut i skolor och på andra platser där ungdomar rör sig.

Det finns egentligen inga speciella ungdomsfrågor. Alla frågor är lika viktiga som rätten till sitt språk, att få vara den man är och att bli accepterad. Som same är också rätten till land och vatten viktig.

För det första kalla det inte samråd, redan där blir ungdomar skrämde. Ha inte så uppstyrda möten. Ett sätt kan vara att göra en aktivitet under tiden, till exempel ta en promenad, spela fotboll eller titta på en film tillsammans. Blanda allvar med lek.

Satsa på roligare mötestekniker och möjliggör deltagande på distans. Korta informationsfilmer på någon minut med text för informationsspridning är också bra.

Viktigast är språkfrågan och att synliggöra vår minoritet, inte bara frågan om modersmålsundervisning och språkrevitalisering utan också förståelsen varför vi i den yngre generationen inte talar meänkieli längre. Att känna till sin historia som försvenskingsprocessen och halvspråkighetsdebatten är viktigt för att bli motiverad att ta tillbaka sitt språk.

En samordnare som unga kan känna förtroende för är bra. Det handlar om att nätverka och finnas på arenor där unga redan finns eller att använda redan befintliga forum där ungdomar medverkar. Bjud inte in till allmänna samråd som kan handla lite om vad som helst.

Skapa relationer med fritidsgårdar, det lokala badhuset, idrottsklubbar och föreningar som kanske inte direkt har en koppling till nationella minoriteter och minoritetsspråk, men vars verksamhet lätt kan kopplas till att göra saker för nationella minoriteter.

MARTINA HOLMGREN, strateg på Länsstyrelsen Skåne

Regional samverkan ökar möjlighet till delaktighet och inflytande

Länsstyrelsen Skåne och Region Skåne har samverkat kring nationella minoriteters rättigheter i flera år. Regional samverkan är viktigt för att förstärka den regionala kapaciteten och har en rättighetsfunktion, säger Martina Holmgren.

– Vårt gemensamma handlingsutrymme växer när vi samarbetar så att vi bättre kan tillgodose minoriteternas rättigheter. När den regionala samverkan stärks blir också varje myndighet bättre rustad för att arbeta med nationella minoriteters rättigheter.

Caisa Lindfors fyller i.

– Vi kan gemensamt identifiera utmaningar, behov och hinder och hitta lösningar så att rättigheter blir tillgodosedda. Vi kompletterar och förstärker varandra.

MARTINA HOLMGREN, STRATEG på Länsstyrelsen Skåne, Caisa Lindfors och Tommy Krizsan, båda utvecklare på Region Skåne är som kollegor fast de arbetar på olika myndigheter. Myndigheterna började samverka i samband med Malmö stads och Trelleborgs kommuns anslutning till finskt förvaltningsområde år 2015.

– Vi började med gemensamma öppna samråd 2016 med den sverigefinska minoriteten. Sedan dess har vi fortsatt och fördjupat vår samverkan, säger Martina Holmgren.

Alla i regionen som identifierar sig som sverigefinnar bjuds in till samråd som genomförs två gånger per år. Utöver samråden har myndigheterna bland annat genomfört kompetenshöjande insatser tillsammans som konferenser och utbildningsdagar samt deltagit på kommuners samråd. När Finland fyllde 100 år arrangerade Malmö stad en fest för sverigefinnar i Rådhuset i Malmö, i samarbete med Region Skåne och Länsstyrelsen Skåne.

ETT PÅGÅENDE SAMARBETE ÄR den regionala kulturplanen som Region Skåne ansvarar för. Eftersom Länsstyrelsen Skåne har uppdrag att arbeta med både kulturmiljöfrågor och mänskliga rättigheter bjuder Region Skåne in nationella minoriteter till samråd om den regionala kulturplanen tillsammans med Länsstyrelsen Skåne.

– Vi har inte råd med stuprör. Det hade varit konstigt om vi inte hade samverkat, till exempel kring regionala kulturplanen för Skåne eller den regionala utvecklingsstrategin, ”Det öppna Skåne 2030”, säger Tommy Krizsan.

FÖRDELARNA FÖR DE NATIONELLA minoriteterna med regional samverkan är flera. Samrådsmötena blir färre för minoriteten och minoritetsrepresentanterna behöver inte kunna respektive myndighets ansvarsområden och organisation. Samverkan med gemensamma och strukturerade samråd bidrar också till en struktur som ökar minoritetens möjlighet till delaktighet och inflytande.

– Vi erbjuder en väg in och förenklar kontakten med den regionala nivån. De nationella minoriteterna behöver inte bekymra sig om var frågorna hör hemma. Vi tar hand om det och sorterar. Vi värnar om minoriteternas tid och ”samråden inte sönder dem”, säger Martina Holmgren.

Caisa Lindfors tycker också att det ska vara myndigheternas ansvar att sortera minoriteternas frågor och önskemål.

– Det är inte rimligt att lägga ansvaret på minoriteterna att de ska veta vilka frågor som hör till vilken myndighet.

SEDAN 2013 DRIVER LÄNSSTYRELSEN Skåne ett nätverk för tjänstepersoner som arbetar med nationella minoriteters rättigheter. I nätverket deltar länets kommuner, myndigheter och Kommunförbundet Skåne. Genom kunskaps-

”Det finns en stor vinst att inspirera varandra till nya arbetssätt och aktiviteter.”

och erfarenhetsutbyte stöttar och hjälper de varandra. Nätverket har också tagit fram en checklista i arbetet med nationella minoriteter som bland annat handlar om samråd och hur arbetet med nationella minoriteters rättigheter kan organiseras i en kommun.

MED REGIONAL SAMVERKAN SPARAS både tid och energi, tycker Tommy Krizsan.

– Det är en typ av överlevnad och för att spara tid. ”Fler ser mer”, vi har lite olika ingångar och olika nätverk och på så sätt fångar vi upp allting.

Mellan träffarna har de mejlkontakt, videomöten och stämmer av vad som är på gång eller inför en ny verksamhetsplan som ska skrivas.

– Vi är som kollegor även om vi kommer från olika myndigheter, vi får stöd av varandra. Det finns en stor vinst att inspirera varandra till nya arbetssätt och aktiviteter. Frågan blir, vad kan jag göra internt och vad kan vi göra externt tillsammans, säger Martina Holmgren.

Tommy Krizsan menar att de gemensamt kan hjälpas åt att se i vilken process nationella minoriteters rättigheter kommer in, är det till exempel i en handlingsplan, en remissrunda eller ett dialogmöte.

– Vi kollar alltid hur vi kan docka i varandra. Det handlar mycket om att få ihop olika nätverk och hitta hållbara strukturer, säger Caisa Lindfors

NÄSTA STEG FÖR LÄNSSTYRELSEN Skåne och Region Skåne är att hitta former för samråd med de andra nationella minoriteterna, närmast på tur står den romska minoriteten.

– Vi har gemensamt genomfört möten med romska för- eningsrepresentanter i Skåne med erfarenhet och kun- skap om samråd på nationell och lokal nivå. Syftet är att lyssna in och få inspel till hur en romsk samrådsprocess bäst kan utformas för att vara långsiktigt hållbar. Vår am- bition är att fortsätta arbetet under 2020, säger Martina Holmgren. ■

SAMRÅD

Rekommendation för vad ett första samråd kan innehålla:

- Klargör att alla känner till grunderna i lagstiftningen
- Diskutera vad samråd innebär och hur man tillsammans kan bygga ett strukturerat samråd
- Klargör förväntningarna på samarbetet utifrån lagstiftningen och den kommunala organisationen
- Bestäm hur ni går vidare, sätt alltid ett nästa steg eller aktivitet
- För alltid anteckningar på samråden

Utdrag ur ”Att arbeta för nationella minoriteters rättigheter. En checklista för att starta upp arbetet i en kommun”. Checklistan har tagits fram av Länsstyrelsen i Skånes nätverk för tjänstepersoner som arbetar med nationella minoriteters rättigheter.

TOMMY KRIZSAN, utvecklare på Region Skåne

CAISSA LINDFORS, utvecklare på Region Skåne

NINA TOJZNER, generalsekreterare för Judiska ungdomsförbundet

CHARLOTTE MANDERMAN, handläggare från Judiska centralrådet i Stockholm

BELLA LAWSON, handläggare på Kulturrådet

Nu finns det bättre förutsättningar för dialog och relevanta frågor

Tidsbesparande, effektiva och strukturerade. Det tycker Judiska församlingen och Judiska ungdomsförbundet om Kulturrådets samråd. För Charlotte Manderman, handläggare från Judiska centralrådet i Stockholm är det positivt att minoritetsorganisationerna är delaktiga i att sätta agendan.

– Nu finns det mer förutsättningar för dialog och det blir mer än ett informationsmöte. Vi kan ta upp de frågor som vi anser är viktiga för oss och relevanta för vår grupp, inte bara utifrån minoritetslagstiftningen.

BELLA LAWSON, HANDLÄGGARE PÅ Kulturrådet förklarar hur förberedelserna inför samrådet går till.

– De judiska organisationerna får skicka in frågor som de vill ta upp. Vi tar hand om kallelsen och stämmer av den med dem innan mötet.

Charlotte Manderman fyller i.

– Vi kan också kommentera det som Kulturrådet satt upp på agendan. Det är positivt att Kulturrådet tar med egna förslag på frågor att diskutera, det signalerar att de vill veta vad vi tycker.

PÅ SENASTE SAMRÅDSMÖTET MELLAN Kulturrådet och judiska organisationer hade Kulturrådet en punkt på dagordningen att diskutera och ta med sig synpunkter på regionernas arbete med nationella minoritetsfrågor.

– Vi följer upp regionernas arbete med nationella minoritetsfrågor som en del av uppföljningen av regionernas kulturplaner. Vi ser att det finns skillnader mellan regionerna och behov av kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Nu har vi bildat ett nationellt nätverk med regionerna där vi

på Kulturrådet fört vidare de nationella minoriteternas behov och önskemål.

” *Det ska finnas en plan och en långsiktighet med samråden. Det är viktigt att vara tydlig med vad myndigheten kan och vill, så att man inte inger falska förhoppningar.*

DE JUDISKA ORGANISATIONERNA SATTE upp säkerhet och trygghet på dagordningen.

– Säkerhetsfrågan är viktig för oss, dels ur ett ekonomiskt perspektiv, dels för att få ungdomar att vilja komma på aktiviteter. Är det otryggt kommer inte föräldrarna vilja släppa iväg sina ungdomar. Trygghet, säkerhet och bekämpning av hot och hat som blivit ett allt större problem är en avgörande fråga för oss judar, säger Nina Tojzner, generalsekreterare för Judiska ungdomsförbundet.

Bella Lawson ger ett exempel på hur frågan om säkerhet och trygghet kan kopplas till Kulturrådets verksamhet.

– När en judisk förening eller aktör söker projektbidrag kan det tillkomma en säkerhetskostnad som inte finns för andra nationella minoriteter. Det är viktigt att myndigheten har den förståelsen.

ENLIGT EN NY BESTÄMMELSE i minoritetslagen sedan 2019 har myndigheter en skyldighet att föra en strukturerad dialog med minoriteterna. Bella Lawson tycker att åtagandet hjälper myndigheterna att bli ännu bättre.

– Den nya lagförstärkningen hjälper till, sätter press på myndigheter och ger en ökad tyngd för samråden och de nationella minoriteternas rättigheter.

Men för att uppfylla kravet om en strukturerad dialog krävs långsiktighet och tydlighet, menar hon.

– Det ska finnas en plan och en långsiktighet med samråden. Det är viktigt att vara tydlig med vad myndigheten kan och vill, så att man inte inger falska förhoppningar. Vi ska föra minoriteternas synpunkter vidare, ta hand om dem och återkoppla. Samråden ser vi som viktiga för vår egen trovärdighet, utifrån Kulturrådets uppdrag att arbeta med till exempel kultur för alla.

” *Samråden ger oss en viktig plattform för att kunna påverka vår situation.*

SAMRÅDEN ÄR PÅ VÄG åt rätt håll, tycker Nina Tojzner.

– Det har blivit mer konkret och konstruktivt. Samråden ger oss en viktig plattform för att kunna påverka vår situation.

Charlotte Mandermand håller med och menar att det också finns förutsättningar för ett reellt inflytande.

– Det blir mer och mer meningsfulla samråd. Hos Kulturrådet finns ett intresse och ett engagemang att lära sig mer. När förutsättningar som en bra och öppen dialog, lika villkor och ömsesidighet finns, blir det jättebra.

Men det är fortfarande stor skillnad på samråden mellan myndigheterna, tycker hon. Alla är inte lika välinformerade som Kulturrådet om den judiska gruppens förutsättningar och behov och i de sämsta fallen har myndigheten redan bestämt sig för en viss slutsats på förhand eller ser samrådet som något att ”bocka av”.

KULTURRÅDET

Kultursamverkansmodellen är en modell för fördelning av statsbidrag till regional kulturverksamhet.

Syftet är att utveckla dialogen mellan staten, regionerna och kommunerna och att göra kulturskaparna och civilsamhället mer delaktiga i processen.

Varje region ska upprätta en kulturplan. Det är viktigt att de nationella minoriteterna har ett reellt inflytande i arbetet med detta. Utifrån respektive regions plan fattar Kulturrådet beslut om det statsbidrag som regionerna får ta emot och själva fördela.

Mer information finns på
www.kulturradet.se

CHARLOTTE MANDERMAN SER GÄRNA en ökad samordning av samråd.

– Samordningen är jättebra. Vi skulle önska samma upplägg för kommuner och regioner. Eftersom det är en fråga om personella resurser för oss prioriterar vi gärna de samråd där det faktiskt kan bli en dialog eller där det finns ett intresse, säger hon. ■

Utgivningsår: 2020

ISBN: 978-91- 7937-026-8

Produktion: Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget

Intervjuer: Karin Skoglund

Fotografer omslag: Carl-Johan Utsi och Mostphotos

FOTO: JOHAN JEPSSON

Länsstyrelsen
Stockholm

LÄNSSTYRELSEN STOCKHOLM

Box 22067

104 22 STOCKHOLM

Telefon: 010-223 10 00

Webb: www.lansstyrelsen.se/stockholm

E-post: minoriteter.stockholm@lansstyrelsen.se

SAMETINGET

Box 90

981 22 GIRON/KIRUNA

Telefon: 0980-780 30

Webb: www.minoritet.se

E-post: kansli@sametinget.se